

МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК НАСПРЕМА БУГАРСКИОТ И СРПСКИОТ ВО ДЕЛАТА НА РЕЦИНАЛД ДЕ БРЕЈ И ХОРАС ЛАНТ

АЛЕКСАНДРА ЃУРКОВА

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Институт за македонски јазик
„Крсте Мисирков“, Скопје, РС Македонија, aleksandrag@imj.ukim.edu.mk

Апстракт Во истражувањата на македонските дијалекти, како и на македонскиот стандарден јазик, важна улога имаат споредбените проучувања односно земањето предвид на разликувачките јазични црти. Хорас Лант (1952) и Рециналд Де Бреј (1951) во своите граматика со особено внимание се осврнуваат кон специфичностите на македонскиот јазик и оние особености по кои се разликува, како и оние кои се заеднички со другите јужнословенски јазици, а предвид се зема и прашањето за македонската азбука. Во тој поглед, се прави и паралела со некои погледи и коментари во граматика на македонскиот јазик на Бернштејн (1949). Предвид се земени фонетско-фонолошките особености, морфолошките особености и некои правописни прашања (фонетскиот принцип, буквата ј и сл.). Дополнително се задржуваме и на споредбените аспекти во врска со удвојувањето на објектот во бугарскиот и македонскиот јазик.

Клучни зборови:
македонски јазик,
македонска азбука,
јазична
стандарнизација,
српски јазик,
бугарски јазик

MACEDONIAN LANGUAGE VERSUS BULGARIAN AND SERBIAN IN MACEDONIAN GRAMMARS BY REGINALD DE BRAY AND HORACE LUNT

ALEKSANDRA GJURKOVA

St. Cyril and Methodius University in Skopje, Institute of Macedonian Language "Krstev Misirkov", Skopje, N. Macedonia, aleksandrag@imj.ukim.edu.mk

Abstract Contrastive linguistic analysis has an important role in the research of Macedonian dialects and Macedonian Standard language. In Macedonian grammars, Horace Lunt (1952) and Reginald De Bray (1951) consider the specific features of Macedonian, as well as the features by which Macedonian is similar and different from Bulgarian and Serbian. In this regard, in our analysis, we make a parallel with the Macedonian grammar by Samuil Bernstein (1949), who pointed out some specificities regarding Macedonian phonology, morphology, its alphabet, etc. In our review, we focus on the phonological and morphological features, the accent, and some Balkan features characteristic for the Macedonian language.

Keywords:

Macedonian
language,
Macedonian
alphabet,
language
standardisation,
Serbian language,
Bulgarian language

1 Увод

Во истражувањата на македонските дијалекти, како и на македонскиот стандарден јазик, важна улога имаат споредбените проучувања односно земањето предвид на разликувачките јазични црти. Во процесот на стандардизацијата на македонскиот јазик и на македонската азбука биле особено актуелни овие теми, што може да се проучи и преку материјалите од работата на јазичните комисији во 1944 и 1945 год. (Ристески 1988, Ристески 2000). Со работата на Првата јазична комисија во 1944 за стандардизација на македонскиот јазик е поврзан ангажманот на рускиот славист Самуил Бернштејн, којшто бил поканет по иницијатива на Димитар Влахов, македонски политичар кој живеел во прогонство во Москва. Влахов побарал Бернштејн како специјалист по јужна славистика, да ги изнесе своите ставови во врска со начинот на кодифицирање на македонскиот литературен јазик, што Бернштејн го сторил на 11.09.1944 год. (Бернштејн 2002 сп. Номачи 2019: 88). Познато е дека Бернштејн напишал и граматика насловена како „Очерк македонскогo литературногo јазыка“ („Преглед на македонскиот литературен јазик“ 1949), која е пронајдена од М. Номачи (2019) во Градскиот архив на Москва, и тоа во три верзии, за што Номачи најавува критичко издание заедно со В. Фридман.

Првата научна граматика на македонскиот јазик е напишана од Хорас Лант (Lunt, “A Grammar of the Macedonian Literary Language” 1952) и секако, има посебно значење за научните поставки на македонистиката. Реџиналд де Бреј (De Bray 1951) го вклучува описот на македонскиот јазик во „Водичот за словенски јазици“ (“Guide to the Slavonic Languages”), направен врз основа на првата граматика на македонскиот јазик од Круме Кепески (1946), насловена како „Грамматика на македонскиот литературен јазик за училиштата за средно образование“. Лант и Де Бреј со особено внимание се осврнуваат кон специфичностите на македонскиот јазик во однос на другите словенски јазици: оние особености по кои се разликува, како и оние кои се заеднички со другите јужнословенски јазици, а предвид се зема и прашањето за македонската азбука. Во тој поглед, правиме и споредба со некои погледи во споменатата граматика на Бернштејн. Предвид се земени фонетско-фонолошките особености, морфолошките и морфо-синтаксичките особености (губење на деклинацијата, тројниот член, системот на глаголските

форми, замената на инфинитивот со *da*-конструкција, удвојувањето на објектот и др.) и некои правописни прашања (фонетскиот принцип, буквата *j* и сл.). Преку анализата на споменатите особености на македонскиот јазик имаме за цел да ги утврдиме главните лингвистички теми поврзани со контрастивното изучување на македонскиот јазик во однос на српскиот и бугарскиот јазик. Сето ова има свое значење од перспектива на проучувањето на дијалектните разликувачки особености на македонскиот, како и од аспект на стандардизацијата на македонскиот јазик и на македонскиот правопис.

2 Кон дијалектната основа на кодификацијата на македонскиот јазик

Во приложениот текст на „Преглед на македонскиот литературен јазик“ од С. Бернштејн (1949) се издвојуваат две основни поставки за кодификација на македонскиот литературен јазик: прво, за дијалектната основа – централното наречје (Битола-Порече-Прилеп) е единствениот соодветен кандидат за основа на литературниот јазик, кој треба да содржи елементи од западните говори, бидејќи се поврзани со литературната варијанта на Климент Охридски; и второ, во однос на правописот, да се избере фонетско-морфолошкиот принцип. Притоа, треба да се спомене дека Бернштејн се изјаснил дека препорачува да се избегне скопскиот говор поради српското влијание и да се избегнат источните дијалекти, како поблиски до бугарскиот, а инаку уште во статијата од 1938 ја потенцира посебноста на македонските дијалекти: „И покрај значајната дијалектна разновидност, македонските дијалекти претставуваат единство и значително се разликуваат од јазиците на Тракија, Родоите, Мизија и Балканот.“

Бернштејн, инаку, дал и неколку свои гледишта околу решенијата за: употреба на буквата *j* во македонскиот, за спроведувањето на фонетскиот принцип во правописот, за бележењето на секундарно деривираното *j* во *-јне*: *бафајне*, *приготвејнето*, за глаголската форма во 3 лице сегашно време итн. Треба да се напомене дека овие гледишта Бернштејн ги изнесува со споредбени аспекти во однос на српскиот и бугарскиот јазик.

Во делот посветен на македонскиот јазик во книгата „Водич за словенските јазици“, Реџиналд де Бреј (1951) откако прави историски преглед за македонскиот народ, се осврнува кон најраните сведоштва за македонскиот јазик и за македонските дијалекти како на пр. во Четиријазичникот на Даниил, потоа кај авторите од 19 век Ј. Крчовски, К. Пејчиновиќ, Р. Жинзифов, Гр. Прличев, М. Цепенков и др. Натаму, се осврнува и на литературата и јазикот меѓу двете светски војни и на авторите: В. Иљоски, А. Панов, Р. Крле, В. Чернодрински, како и на (тогаш) современите автори К. Неделковски, В. Марковски, Бл. Конески и др. Хорас Лант (1952) во воведот се осврнува на неговата соработка со Бл. Конески, Р. Угринова, Кр. Тошев и други за време на неговиот престој во Македонија во 1951 год. Лант (1952) го определува македонскиот јазик како јужнословенски и балкански јазик, во тесна поврзаност со бугарскиот и српскохрватскиот. Словенските јазици на Балканскиот Полуостров, според Лант, може да се поделат врз основа на една многу стара црта: на исток – големиот и малиот *ѣ* различно се вокализирале, а на запад – се совпаднале. Авторот укажува дека врз основа на источните јужнословенски дијалекти бил создаден првиот литературен јазик за сите Словени, а дава и историски преглед на условите во кои живееле Македонците низ вековите.

3 За азбуката, гласовниот систем и правописот – споредби

Тука се задржуваме на неколку поттеми во македонската граматика на кои се осврнуваат Де Бреј и Лант. Прво, во однос на македонската азбука Де Бреј наведува дека таа не се разликува од српската кирилица, освен што на српските *ћ* и *ђ* им одговараат меките гутурални *ќ* и *ѓ* во македонскиот. Македонската азбука ја содржи и буквата *ѕ* за означување на оваа карактеристична фонема. Во однос на правописот, Де Бреј наведува дека е фонетски, како и во српскиот, а се разликува по тоа што во македонскиот има асимилација според звучноста и обезвучување на крајните звучни консонанти, кое не се обележува (на пр. леб, град и сл.). Лант наведува дека македонската азбука се состои од 31 буква, а секоја од нив се однесува на една соодветна фонема и според него, македонската азбука е адаптација на српската кирилица.

Компаративно треба да се имаат предвид размислувањата на Бернштејн (сп. Номачи 2019) по ова прашање. Во ракописот „Осврт кон македонскиот литературен јазик“ тој се осврнува кон следниве прашања: во врска со буквата *j* смета дека нејзиното воведување е неоправдано во македонската азбука, бидејќи го нарушува внатрешното единство на словенската азбука; и, додека во српскиот со иновацијата на Вук Караџиќ со употреба на *j* веќе би било ирационално да се воведат буквите *я* (ја) и *ю* (ју), Бернштејн за македонскиот смета дека во тој поглед треба да се следи примерот на руската и бугарската азбука. Понатаму, две белешки на Бернштејн во однос на фонологијата и морфологијата. Бернштејн реагира и во однос на секундарното деривирано *j* пред *н* во централните дијалекти: посочува на тоа дека писателите го обележувале со употреба на лексеми како: *камејната*, *приготвејнето*, *барајне*, форми кои се користат и од Мисирков во списанието Вардар. Авторот смета дека прифаќањето или отфрлањето на оваа јазична особеност можело да се направи само преку дијалектно истражување. Според Бл. Конески (1983) во „Историската фонологија“, овој образец се наоѓа во западните дијалекти (Прилеп, Битола, Преспа и Охрид) и во долновардарските говори, а истакнува дека дериватите на -ње се користат пошироко од помладите генерации.; Бернштејн дал коментар и во врска со глаголската форма за 3 л. еднина презент: тој смета дека наставката -т треба да се сочува во 3 л. едн.: *бегат*, *носит*, *ниет* итн., имајќи ја предвид широката употреба во македонските дијалекти, со што тие се разликуваат од другите јужнословенски дијалекти, како и од аспект на историјата на македонскиот јазик. Оваа карактеристика, според авторот, е поврзана и со формата на постпозитивниот член, односно дијалектите каде се користи наставката -т во 3 л.едн. имаат тенденција за постпозитивен член -т во машки род едн. Бернштејн смета дека со испуштање на наставката -т во 3 л. едн. презент, а со задржување на членот -т, -от, се нарушува една карактеристика на македонските дијалекти и се воспоставува вештачки сооднос меѓу овие две форми. Сепак, во однос на ова, треба да се има предвид дека наставката -т не се задржува во сите западни дијалекти, додека во централните говори се губи, на пр. велешки: *тој кутује*; наспрема членот: *на царот керки* (примери од Reiter 1967).

3.1 Споредби на македонскиот јазик со бугарскиот и српскиот јазик; разликувачки и заеднички црти со словенските јазици

При споредувањето на македонскиот со другите словенски јазици, кај Де Бреј се наведуваат јазичните црти кои се карактеристични за македонскиот стандард:

1. носовката **ж** (он) дава *a* во поголемиот дел случаи (рака, пат), но има и исклучоци кога дава *y*, како: *куќа, суд, круг, мудар* и др.;
2. групите *tj, kěj, dj* даваат *ќ* и *ѓ*: свеќа, меѓа, ноќ.;
3. старословенскиот **Ѣ** (јат) дава *e*: *место, век, дело*;
4. акцентот е фиксиран на третиот слог од крајот на зборот;
5. употреба на троен определен член;
6. регуларна употреба на удвоениот објект кај личните и прашалните заменки и со именка (балканизам) (на пр.: *Него го носам; Нему му реков; Ти ја давам книгата*);
7. проширување на завршокот -ам во 1 л. еднина презент за глаголите од сите групи;
8. употреба на перфект со има+пасивен минат партицип, на пр.: *имам работено, имам одено*, како еден од балканизмите;
9. употреба на *ќе* со сегашно време од свршени и несвршени глаголи за футур (балканизам);
10. употреба на *ќе* со имперфект или со сложено минато време (неопределено минато) за изразување нереализирано дејство во минатото: *ќе беше, ќе одел*.

Како заеднички црти меѓу македонскиот и другите јужнословенски јазици се издвојуваат: 1. општословенскиот **А** (ен) дава *e*: *месо, петт*; 2. општословенското **ы** (јери) дава *i*: *син, ти*; 3. мекото *р* затврдува во изговорот; 4. општословенското **kv** дава *цв*: *цвет*; 5. општословенското вокално *л* дава *ол*: *валк, долг* итн.

Кога станува збор за споредбата на македонскиот јазик со српскиот односно хрватскиот (кај Де Бреј српскохрватски), се издвојуваат следните заеднички црти: 1. јасен изговор на сите вокали без оглед дали се акцентирани или не се; 2. губење на *x*; 3. замена на *ч* со *џ* пред вокално *р*, на пр.: *џрн, џрвен, џрв*; 4. зачувување на вокалното *р* (го има и во словенечкиот, чешкиот и словачкиот); и 5. глаголската именка на -ње: *пишување, одење* (се употребува и во словенечкиот, полскиот, лужичкиот).

Во споредбата на македонскиот и бугарскиот јазик кај Де Бреј се издвојуваат следниве заеднички црти: 1. општословенското (је) дава *e: ezero, eden*; 2. деклинацијата се губи; 3. компаративот се оформува со префиксот по-; 4. сочувани се аористот и имперфектот; 5. инфинитивот се заменува со *да*-конструкција; 6. се генерализира наставката -ат за 3 л. множина презент за сите глаголки групи: *читаат, викаат, идат*; и 7. се јавуваат нови сложени времиња.

Според Хорас Лант, бугарскиот и македонскиот јазик спаѓаат во источната балканскословенска група и ги имаат следниве заеднички црти: 1. различни вокализации на големиот и малиот ер (во македонскиот *ѝ/ѝ* и *ѝ/ѝ*, додека во северонсточните бугарски дијалекти големиот ер дава *o* само во суфикси); 2. губење на деклинацијата; 3. употреба на префикси за оформување компаратив и суперлатив кај придавките и прилозите (балканизам); 4. губење на инфинитивот (балканизам) и 5. развиток на постпозитивниот определен член (балканизам).

Х. Лант издвојува и неколку разликувачки јазични црти на македонскиот јазик: 1. македонскиот акцент кој паѓа на третиот слог од крајот на зборот е единствен и македонскиот стандард се разликува во тој однос од бугарскиот, каде што акцентот тежнее кон крајот на зборот; 2. наставката -ам во 1 л. единина презент се употребува кај сите глаголи; 3. во македонскиот се употребува *има*-конструкцијата; 4. единствено во македонскиот јазик задолжително се употребуваат кусите личнозаменски форми во удвојувањето на определениот директен и индиректен објект; во бугарскиот јазик удвојувањето на објектот се користи како емфаза; и 5. само во македонскиот јазик се употребуваат три низи од членските морфеми, кои сепак ги има и во некои соседни српски и бугарски дијалекти.

3 Кон *има*-конструкцијата

Х. Лант во врска со *има/нема*-конструкциите наведува дека тие означуваат „продолжителна состојба“ и дека се сите граматички категории изразени со помошниот глагол, освен рефлексивноста и терминативноста. Лант ја одбележува екстензивната дискусија во стручната литература¹ во врска со оваа

¹ На пр.: V. Havránek, 1936: Romanský typ perfekta *factum habeo* a *casus habeo v makedonských dialektch. *Mélanges P.M. Naškovec*. Brno. 147-156.; Види: *II научна дискусија* (Охрид, 19-21.8.1975), Скопје, 1983: А. Корончевски ја проучува како балканизам, 3. Тополињска се осврнува на двојното потекло на *има*-конструкцијата, додека Р. Усикова се задржува на нејзиното место во глаголкиот систем.

конструкција, особено во однос на нејзиното потекло т.е. романскиот тип на перфект. Со посебно внимание Лант нагласува дека *има*-конструкцијата е најраспространета и најпродуктивна во македонскиот јазик и дека таа скоро во целост го зазела резултативното значење, кое историски се сврзува со глаголската л-форма (л-партицип), и на таков начин овозможува глаголските л-форми да се употребуваат за незасведочени дејства. Оваа ситуација е одбележана од Лант како процес којшто е во развиток, така што во случаите кога л-формата не означува незасведочено дејство, тогаш може да биде заменета со *има*-конструкција. Кај Бл. Конески (1981) во Граматиката се наведува дека со оваа конструкција се утврдува еден момент, без разлика дали е тоа моментот на соопштувањето или некој друг минат или иден момент – до кој се сведува извршеноста на едно дејство или претпоставка за неговото извршување. Наспрема ова, Бл. Конески ги поставува времињата оформени со л-формата кои изразуваат прекажано дејство. Заменувањето на овие две глаголски форми е можно во случаите кога минатото неопределено време се употребува со основното значење на временски нефиксирано минато дејство, на пример сп.: *Се немаме видено две години, Не сме се виделе две години*. Од историски аспект, нагласува Конески (1981), значајно е тоа што *има*-конструкцијата се развила од споеви во кои глаголската придавка ги чува своите граматички особености и се согласува по род и број со именката на која се однесува, на пример: *Во Сер имало убиен и еден српски цар, кога се биле Срби и Грци* (Цепенков); *Во тој гроб имало некој дервиш закопан* (Цепенков). Во славистиката и во македонистиката почнувајќи од почетокот на 20-тиот век, како што наведува Збинџев Голомб (1983: 1), се проучува *има*-конструкцијата, особено и во однос со другите балкански јазици, како на пр. кај Селишчев, Облак, Малецки, Мазон и Вајан и др. Голомб (1970, 1983) ја проучува *има*-конструкцијата споредбено во македонскиот и во влашкиот јазик. Исто така, *има*-конструкцијата се изучува и во рамките на македонската уметничка литература, во фолклорот, во македонската народна поезија, во врска со местото на клитиките кај: Р. Паноска, Т. Димитровски, Вл. Пјанка, Бл. Корубин (в. *II научна дискусија*, Охрид, 19–21.8.1975, Скопје, 1983) итн. Кај Сн. Велковска (1998) се проучува *има*-конструкцијата во рамките на изразувањето на резултативноста во македонскиот јазик. Кај В. Фридман (1990) кој ги зема споредбено *сум* и *има*-конструкциите, се одбележува дека резултативноста е најважната категорија што го разликува стариот перфект (минато неопределеното време) од новиот перфект односно формата со *има* и дека оваа разлика е очигледна за двете

серији на форми; според Фридман таа разлика најјасно се гледа преку споредбата на двете предминати времиња – бепе видел наспрема имаше видено.

Во однос на бугарскиот јазик, кај В. Георгиев (1957) се наведува дека конструкцијата се јавува главно во разговорниот јазик и ја смета како појава во проникнување и во развиток, со тоа што глаголот *има* сè уште не е сосема оформен како помошен глагол, а во врска со глаголската придавка смета дека се чувствува како посврзана со објектот отколку со глаголот. Георгиев го изразува мислењето дека оваа конструкција се јавува под дејство на внатрешните закони во јазикот. Дејанова (1970), пак, наведува дека ова образување во македонскиот јазик е под влијание на ароманскиот, додека нејзината употреба во тракиските дијалекти е дојдена под грчко влијание. Кај Маслов (1983) се одбележува дека во македонскиот јазик *има*-конструкцијата како перфект од посесивен тип се образува од свршени и несвршени глаголи, со преодно и непреодно значење, а истакнува и дека се среќаваат паралелни образувања на перфект од посесивен и непосесивен тип од исти глаголи, како на пр.: *Имам дојдено / Јас сум дојден.*

4 Споредби за удвојувањето на објектот – македонски и бугарски

Удвојувањето на објектот претставува една балканска карактеристика присутна во албанскиот, бугарскиот, грчкиот, македонскиот и романскиот јазик, а се среќава и во некои периферни говори на српскиот и хрватскиот јазик, додека поширок развој има во албанскиот и во македонскиот јазик (Демирај 1994, Илиевски 1988). Обемот на употреба на удвојувањето на објектот во македонскиот и во бугарскиот јазик се разликува. Како што може да се види од стручната литература, на пр. кај Селишчев (1918) се наведува дека удвојувањето на директниот и индиректниот објект е „вообичаена појава во говорите на Македонија... Оваа појава е поретка во Источна Бугарија.“

Мирчев (1978) во „Историската граматика на бугарскиот јазик“ наведува дека удвојувањето на директниот и индиректниот објект е последица на губењето на деклинацијата и на употребата на падежните форми; го определува како типично за западните говори (*sic!*) и наведува дека во литературниот јазик се избегнува. Во историски контекст, Мирчев (1978) наведува пример од влахо-

бугарските грамоти со удвојување на личнозаменски форми: *тебе ти се случи та ходиш от руке до руке* (Мирчев 1978: 248). Наспрема ова, во Крнинскиот дамаскин, ракопис од 16 век пронајден во манастирот Крнино, Кичевско во Македонија, превод на Тезаурос од грчки од страна на Григориј епископ Пелагониски, се наоѓаат примери на удвојување на објектот со заменки и со лични имиња, на пр.: *мене ме имате* (73г), *јакоже ме видите мене* (117г), *где его погребосте Лазара* (63г), *помозы ми и мене рабоу твоемоу* (193г) и др. П. Илиевски (1972) во споредбата на македонскиот превод со средногорскиот превод (познат и како рилски превод) на дамаскиниот констатира дека во вториот не се јавуваат примери на удвојување на објектот ниту примери со постпозитивен член, што е присутно во Крнинскиот дамаскин. Илиевски примерите на удвојување на објектот во Крнинскиот дамаскин ги припишува на јазичниот контакт со влашкиот и албанскиот во југозападниот дијалектен ареал на Македонија.

Според Попов (1998), во разговорниот стил на бугарскиот и неретко во книжевниот јазик се употребува удвојувањето на објектот и е типично за народниот јазик, особено за западните говори (sic!). Неговата употреба, според Попов, ги засилува народните елементи на книжевната реч, а неговото ограничување се должи главно на преводите од јазици каде што удвојувањето не е познато, како на пример преводите од руски јазик. Овој автор исто така, ја истакнува функцијата што ја има удвојувањето на објектот за разбирање на реченицата, со оглед на слободниот збороред, со цел да се избегне двосмисленоста. Според Лопашов (1978: 28) удвојувањето на објектот во бугарскиот јазик има факултативен карактер, поретко се среќава отколку во македонскиот и се условува од глаголот. Удвојувањето на објектот се среќава со објекти изразени преку именки со определен член (или нечленувани именки еквивалентни на членуваните), со полни личнозаменски форми, показни и односни заменски форми. Полните личнозаменски форми се удвојуваат многу често во препозиција или постпозиција во однос на глаголот. Се одбележува фактот дека удвојувањето се среќава нерамномерно, зависно од глаголот, и Лопашов констатира дека со глаголи кои означуваат физички и психички дејства и состојби се употребува регуларно; најголемиот дел се безлични глаголи и изрази. Според Иванчев (1968), удвојувањето на заменските форми е неизбежно кога тие претставуваат експозиција, почетна или крајна; под експозиција, авторот ја подразбира актуелната или

комуникативната основа на реченицата, покажано преку примери како: *Него го вижда Иван*. Лопашов наведува дека полните заменски форми без логичен акцент не се удвојуваат секогаш, за што наведува и примери: *Него вече тя три години не беше виждала* (А. Страшимиров, сп. Лопашов 1978); *Нему не даваше сърце да помисли за някого, че е лош човек* (Т.Г. Влајков, сп. Лопашов 1978) итн. Полните заменски форми кои имаат функција на директен и индиректен објект, се однесуваат на експозицијата (дефинирана според Иванчев), меѓутоа според примерите се заклучува дека тие не се удвојуваат. Интересно е дека вакви случаи се јавуваат и во примери со безлични глаголи, на пр: *Нему се щеше да тури рџка на тия пари* (Е. Пелин, сп. Лопашов 1978).

Во македонскиот јазик директниот објект се удвојува редовно кога е претставен од определена именска група – со членски морфеми, со показните заменки, или со сопствени имиња (примери: *Оваа книга ти ја подарувам; Ги поздравивме Марија и Јован* итн.). Редовно е удвојувањето и кога директниот објект е претставен со полна форма на личните заменки, со самостојно употребена показна замена, како и со релативна замена во рамките на зависна релативна дел-реченица (примери: *Него го сретнавме; Ова не можам да го разберам; Тоа што го кажуваше човекот беше вистина*). Се забележува удвојување на објектот и во случаи кога е тој неопределен, што упатува и на целосната граматикализација на оваа појава; се одбележуваат примери со *еден*: *Го пращуваат еден калуѓер, а тој има вели: Вака и вака*; и примери со неопределени заменски зборови т.е. со *некој*: *...гладот сигурно му ја заматил свеста и некои гласови ги претворил во слики* (примери сп. Минова-Ѓуркова 2011).

Удвојувањето на индиректниот објект е редовно, наспрема удвојувањето на директниот објект. Се удвојува кога е претставен од ИГ определена со членски морфеми, определена со показна замена, со сопствени имиња, со долги форми на личните заменки, со роднински имиња со клитички личнозаменски форми. ИГ со *еден* е вообичаено да се удвојуваат: *Му пристапи на едно навистина привлечно момче*. Кај неопределените ИГ со *некој* почесто е удвојувањето отколку неудвојувањето, на пример: *Немој да кажеш на некого од нашиве; Ова му го соопштил на некој свој пријател*. При употребата на општите и одречните заменки како индиректен објект се забележува колебање, на пр.: *На сите им додеваше; Никому лошо не му мислам; Никому нема да каже* (примери сп. Минова-Ѓуркова 2011).

Удвојувањето на индиректниот објект опфаќа и ИГ кои се генерично употребени, на пр.: *Јас потстанувам, како што му прилега на ученик кога одговара*; а се среќаваат и случаи на неудојување на индир. објект претставен со специфични неопределени ИГ, на пр.: *Тој предава на студенти*. (примери сп. Минова-Ѓуркова 2011).

Цихун (1968) во екстензивната анализа на заменските клитики во бугарскиот и македонскиот, во врска со степенот на делексикализација на кратките заменски форми и нивна граматикализација ги изнесува заклучоците дека:

1. во бугарскиот јазик заменските клитики имаат лексичко значење соодветно на она на долгите заменски форми во именски конструкции од типот: *книгата ми*, и со предлог: *врху му*; може да се употребени како делексикализирани елементи, на пр. во глаголски конструкции и со показни честници како: *ето го, ей го*. 2. во македонскиот јазик заменските клитики употребени во глаголски, именски конструкции и во конструкции од второстепен вид, на пример: *ја гледав отсутно неа, жена му, другар ми, ене го, оставајќи го*; се јавуваат како делексикализирани елементи односно целосно граматикализирани.

Интересен аспект во проучувањето на удвојувањето на објектот претставува компарирањето преку преводи. На пример, А. Минова-Ѓуркова (2019: 385-388) во споредбата на преводот на книгата „Фашизмот. Тоталитарната држава“ од Ж. Желев (1990) на македонски (прев. Б. Благоески, 1993) наведува неколку аспекти во истражувањето: номиналниот јазичен израз, употребата на пасивни конструкции, збороредот во именската група, удвојувањето на објектот и др. Во однос на удвојувањето, авторката констатира дека во македонскиот превод само на првите стотина страници се јавуваат над 400 примери со удвоен директен објект, од кои над 300 се со членувани именски групи; другите се со показни и релативни заменки, со сопствени имиња и др., а се среќава и пример со нечленувана именска група со бројна определба, на пример: *Седумдесет и осум места во директориумите... ги држат членови на фашистичката партија* (македонски превод, Желев 1993: 107), додека во оригиналот стои пасивна конструкција: *78 места в директоратите... са заети от членове на фашистката партија*, Желев 1990: 95).

Во врска со индиректниот објект се констатира дека бројот е далеку помал – помалку од 60 примери на првите 100-тина страници. Во оригиналот само во еден пример (наспрема 60 во преводот) има удвојување на индиректниот објект, во примерот: *He ù provèrja na тази книга*; во превод на македонски јазик: *He ù тргна на оваа книга*. Во врска со начините на споредбено истражување на удвојувањето на објектот сметаме дека се подеднакво важни испитувањата на стандардните јазници, на преводите во литературата и публицистиката на пример, како и на научната литература и на разговорниот јазик. Особено што и преку стручната литература се одбележуваат разлики во степенот на удвојувањето на објектот на различните јазични нивоа и стилови.

5 Заклучок

Интересот на странските и домашните слависти за македонскиот јазик пред, за време на кодификацијата на македонскиот литературен јазик и потоа е забележителен. Анализите на одделните дијалектни особености и разликувачките црти во однос на дијалектите на соседните словенски јазници имаат централно место во граматичките описи на македонскиот јазик. Преку научниот пристап во разгледаните граматички може да се констатираат главните јазични особености на македонскиот јазик и ги претставуваат основите за компаративни словенски истражувања. На современ план се отвораат повеќе лингвистички теми: обемот на употреба на одредени балканизми (да-конструкцијата, удвојувањето на објектот, постпозитивниот член), морфолошките елементи (статусот на сложените глаголски конструкции), лексичкото позајмување – меѓусебното, како и позајмувањето од странски јазници.

Литература

- Самуил Б. БЕРНШТЕЙН, 1938: Македонский язык. *Большая советская энциклопедия* Ред. О. Шмидт. Москва: Государственный институт.
- Самуил Б. БЕРНШТЕЙН, 1949: *Очерк македонского литературного языка*, необјавен ракопис.
- Самуил Б. БЕРНШТЕЙН, 1958: 'Вардар' К.П. Мисиркова. *Slavistična revija* 11/34, 178–186.
- Снежана ВЕЛКОВСКА, 1998: *Изразување на резултативноста во македонскиот стандарден јазик*. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.
- Владимир ГЕОРГИЕВ, 1957: *Възникване на нови сложни глаголни форми със спомагателен глагол имам*. *Известия на Института за български език* кн. V. София.

- Збигњев ГОЛОМБ, 1970: За механизмот на словенско-романските односи на Балканскиот Полуостров. *Македонски јазик* 21, 5–18.
- Збигњев ГОЛОМБ, 1983: Конструкциите со има и глаголка придавка во македонскиот и во влашкиот јазик. *II научна дискусија*, Охрид 1975. Скопје: Универзитет „Кирил и Методиј“. 1–13.
- Reginald G. A. DE BRAU, 1951: *Guide to the Slavonic Languages. Section 6, Macedonian*. London, New York. 243–312.
- Шабан ДЕМИРАЈ, 1994: *Балканска лингвистика*. Скопје: Логос-А.
- Мария ДЕЯНОВА, 1970: *История на сложните минали времена в български, сръбо-сърватски и словенски език*. София: Издателство на БАН.
- Жељо ЖЕЛЕВ, 1990: *Фашизмът (Тоталитарната држава)*. София: Издателство на БЗНС.
- Жељо ЖЕЛЕВ, 1993: *Фашизмът (Тоталитарната држава)*. Превод од бугарски Борис Благоески. Скопје: Мисла.
- Петар Хр. ИЛИЕВСКИ, 1972: *Крнински дамаскин*. Скопје: Институт за македонски јазик.
- Петар Хр. ИЛИЕВСКИ, 1988: *Балканолошки лингвистички студии*. Скопје: Институт за македонски јазик.
- Круме КЕПЕСКИ, 1975: *Грамматика на македонскиот литературен јазик за училиштата за средно образование*. Скопје: Просветно дело.
- Юрий А. ЛОПАШОВ, 1978: *Местоименные повторы дополнения в балканских языках*. Ленинград: Наука.
- Horace G. LUNT, 1952: *Grammar of the Macedonian Literary Language*. Скопје: Државно книгоиздателство на НР Македонија.
- Лидјана МИНОВА-ЃУРКОВА, 2003: „Македонскиот јазик во граматиките на странски автори“⁶. *Наставата по македонски јазик како странски: состојби и перспективи. Зборник 3*. Ред. Лидјана Минова-Ѓуркова, Татјана Гочкова-Стојановска, Љупчо Митревски. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“⁶. 5–93.
- Лидјана МИНОВА-ЃУРКОВА, 2011: *Синтакса на македонскиот стандарден јазик*. Трето дополнето издание. Скопје: 2-ри Август.
- Лидјана МИНОВА-ЃУРКОВА, 2019: *Лингвистички студии за македонскиот јазик. Том I: Грамматика, синтакса и стилистика на македонскиот јазик*. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“⁶.
- Кирил МИРЧЕВ, 1978: *Историческа граматика на българския език*. София: Наука и изкуство.
- Юрий С. МАСЛОВ, 1983: Резултатив, перфект и глаголни вид. *Типология результативных конструкций*. Ред. В.П. Неделков. Ленинград: Наука. 149–160.
- Мотоки НОМАЧИ, 2019: За необјавената граматика на македонскиот јазик од Самуил Б. Бернштејн – Очерк македонскогo литературногo языка- ‘Преглед на македонскиот литературен јазик’. *Македонистички денови*. Скопје: МАНУ. 85–109.
- Константин ПОПОВ, 1998: *Синтаксис на българския книжовен език*. Велико Търново: Издателство Абагар.
- Афанасий М. СЕЛИЩЕВ, 1918: *Очерки по македонской диалектологии*. Казань: Лито-тип. т-во Умид.
- Стојан РИСТЕСКИ, 1988: *Создавањето на современиот македонски литературен јазик*. Скопје: Студентски збор.
- Стојан РИСТЕСКИ, 2000: *Стенографски белешки од Првата јазична комисија* (факсимил). Скопје: Менора.
- Лидија ТАНТУРОВСКА, 2005: *Директниот и индиректниот објект во македонскиот стандарден јазик*. Скопје: Институт за македонски јазик.
- Виктор ФРИДМАН, 1990: Разликувањето на македонските глаголни парадигми со помошните глаголи сум и има. *Литературен збор* 37/1–2, 87–90.
- Petra HENDRIKS, 1976: *The Radožda-Vevčani Dialect of Macedonian: Structure, Texts, Lexicon*. Lisse: The Peter De Ridder Press.
- Геннадий А. ЦИХУН, 1968: *Синтаксис местоименных клитик в южнославянских языках*. Минск: Издателство Наука и техника.

Macedonian Language versus Bulgarian and Serbian in Macedonian Grammars by Reginald De Bray and Horace Lunt

Contrastive studies have an important role in the research of Macedonian dialects and Macedonian standard language. Studies of Macedonian vis-a-vis Bulgarian and Serbian were taken into consideration in the Macedonian Grammars by De Bray and Lunt and, also, in the work of the Language Commissions, which worked on Macedonian language standardization in 1944 and 1945. The work of the First Language Commission is associated with the participation of the Russian linguist S. Bernstein, who, as a specialist in South Slavic languages, wrote a grammar of the Macedonian literary language in 1949, found later by M. Nomači in 2019 in the City archive of Moscow. In the review of the aforementioned grammars, we also consider the grammar by Bernstein as a comparison of opinions related to the Macedonian alphabet, phonology and morphology. De Bray and Lunt take into consideration the specificities of Macedonian and study them in contrast to the language characteristics of Bulgarian and Serbian.

In this article, we take into consideration phonetic and phonological characteristics and morphological specificities, such as the loss of the infinitive, the usage of post-positioned articles, the formation of comparative and superlative forms, the verbal forms (especially the compound verbal forms), the redoubling of the object, etc. Additionally, remarks on accents in Macedonian and Bulgarian are considered, as well as the Macedonian alphabet. In addition, we take into consideration the comparative aspects of the redoubling of the object, as a Balkan linguistic feature, with a focus on comparative studies of translations from Bulgarian into Macedonian.

The analysis was conducted in order to determine the main linguistic subjects related to the contrastive studies of Macedonian, vis-a-vis Bulgarian and Serbian, in the grammars by De Bray, Lunt and Bernstein.